

JUGOSLOVENIJA

Slavljenje bivših jugoslavenskih praznika u današnjoj Sloveniji

Mitja Velikonja

Fakultet za društvene vede, Ljubljana

U članku se ispituju kulturološke dimenzije i ideološki domet slavljenja najpopularnijih jugoslavenskih praznika u današnjoj Sloveniji: Dana mladosti, Dana Republike i godišnjice Titove smrti. Riječ je o nekoj vrsti simboličkih antipraznika novim praznicima u slovenskom političkom kalendaru. Karakteristika tih slavlja u kulturološkom smislu jest njihova raznolikost, novi oblici slavljenja, korištenje novih tehnologija, čak i selidba u kibernetički prostor te generacijska neodređenost. Na ideološkom se polju, pak, oko njih odvija hegemonijska borba: s jedne se strane njihov značaj neutralizira zabranama, sentimentalizmom, trivijalizacijom i komodifikacijom (tj. komercijalnom i pop-kulturnom inkorporacijom), dok, s druge strane, predstavljaju alternativu i opoziciju vladajućim ideološkim diskursima i političkim institucijama.

Ključne riječi: praznici, ideologija, kolektivno sjećanje, nostalgija, Jugoslavija, Tito

Umjesto uvoda

25. svibnja 2012. godine, Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i sporta Republike Slovenije poslalo je vrtićima, osnovnim, glazbenim i srednjim školama okružnicu u kojoj se navodi da je nedopustivo bilo kakvo *veličanje simbola totalitarnog režima*.¹ Povod za to bio je interni poziv na godišnju sindikalnu skupštinu u jednoj osnovnoj školi u Ptujju, koju je navodno trebala *krasiti Titova štafeta mladosti, sjećanja na pokojnu državu Jugoslaviju, uspomene na "dobra stara vremena" i Tita*.

Navedeni sam primjer uzeo ne samo kao ishodište za ovu konkretnu studiju, već i za promišljanje o širim kulturnim i dubljim ideološkim dimenzijama praznika kao društvene pojave. Organ nove države oštro je reagirao na mogućnost obilježavanja praznika bivše države, koja je već dvadeset i jednu godinu mrtva, u daleko najvažnijem "ideološkom aparatu države" – školi. To je najčišći, paradigmatički, doslovno školski primjer hegemonijske borbe za vrijeme, za konfrontaciju antagonističkih konstrukcija periodizacije i slavljenja koje leže na samom početku svakog ideološkog imaginarija.

Sukob praznika – teorije, metode i područje istraživanja

U ovoj studiji istražujem kulturne prakse i ideološka značenja nekih bivših, danas ukinutih jugoslavenskih praznika u suvremenoj Sloveniji, njihovo očuvanje, obnavljanje i novo konstruiranje. Neki od njih ostali su službeni: 27. travnja, nekadašnji Dan oslobođilačke fronte, u bivšoj socijalističkoj Sloveniji preimenovan je u Dan otpora okupatoru, a službeni praznici

¹ Ideološke sintagme i izraze citiram u kurzivu, doslovno, sa svim pravopisnim pogreškama i nespretnim stilskim rješenjima.

ostali su i Praznik rada, 1. svibnja, te Kulturni praznik, 8. veljače.² Uz navedene, u Sloveniji se neslužbeno, neformalno i u vrlo specifičnim okolnostima, više ili manje masovno, te na vrlo različite načine, slave ili barem obilježavaju tri datuma, važna u ideološkom imaginariju bivše Jugoslavije: 25. svibnja – Dan mladosti, 29. studenog – Dan Republike i 4. svibnja – godišnjica smrti Josipa Broza. Prva su dva u bivšoj državi bili službeni praznici i neradni dani, dok treći nije, premda ga se redovito obilježavalo prikladnim komemoracijama i minutom šutnje. U svakom slučaju: nekoć obvezni, danas se slave sasvim dobrovoljno, neformalno; nekada dio vladajuće, centralizirane “odozgor prema dolje” ideologije, danas se uglavnom slave “odozdo prema gore”.

Postavio sam dva temeljna pitanja. Prvo, u kakvom se obliku danas slave ta tri bivša jugoslavenska praznika, odnosno kako, tko ih slavi i zašto? I drugo, kakva ideološka značenja i političke posljedice ti praznici imaju u suvremenom slovenskom društvu? Drugim riječima, koliko je suvremena Slovenija u svojem prazničnom kalendaru i dalje jugoslavenska, *Jugoslovenija*? Na ta ishodišna pitanja odgovarat ću kulturološkim pristupom koji uključuje i povezuje kako horizontalnu analizu kulturne produkcije (njihovu “širinu”), tako i vertikalnu analizu njihovih ideoloških značenja (“dubinu”).

Prije analize pojedinačnih slučajeva i empirijskih podataka, naglasio bih teorijsku i metodološku pozadinu ove studije. Uspostava vremenskog sustava – podjele na praznična i nepraznična razdoblja, odnosno dane u godini – jedan je od utemeljiteljskih činova svakog društvenog poretka. Sastoji se od dva međusobno povezana koncepta vremena: linearnog (povijesnog) i cikličnog (strukturnog). Linearno vrijeme koncipirano je kao rastući vremenski pravac, dakle od nulte godine nadalje – povijesno, vertikalno. Ciklično vrijeme znači klasifikaciju važnih dana koji se ponavljaju, praznika, u razdoblju od jedne godine – dakle, strukturno, horizontalno. S jedne je strane vrijeme progresivno, s druge kružno. Jedno ne može bez drugoga: iz perspektive povijesnog slijeda za postojanje reda mora se ponavljati struktura, a za strukturu je nužno da se referira na daleka povijesna događanja.

Prema tome, praznik je točka u kojoj se susreću povijest i struktura, kontinuitet prošlosti i apologija sadašnjosti: iz prošlosti se slavi samo ono što jača postojeće stanje i stvara željenu budućnost. Praznici “zaustave” vrijeme potrebno da pripadnici društva postanu svjesni koji su događaji – naravno, kroz prizmu vladajuće ideologije – za njih važni. Srpski sociolog Todor Kuljić (2012:135), koji se bavi sjećanjem, smatra da su to “institucionalizirani datumi sjećanja”; dok sociolog vremena sa sveučilišta Rutgers, Eviatar Zerubavel (2003b:317), smatra da nas “praznici opominju da naša društvena okolina utječe ne samo na ono čega se sjećamo već i na to kada se toga sjećamo”. Sam bih, za razliku od konstruktivističkih teorija sjećanja, koje se zaklinju na zajednički i selektivni aspekt praznika, naglasio njegovu ideološku pozadinu. Službeni praznik definiram kao datum s političkom moći, kao rezultat djelovanja dominantne ideologije vremena: vrijeme se u njemu “zaustavi”, a struktura se susreće i legitimira poviješću. Uvijek je u službi vladajućih skupina, uvijek podržava njihov *status quo*. Sustav praznika nazivam “ritmom svetoga” jer odvaja važne dane – praznike – od nevažnih, doslovno “svakodnevnih”. Zbog učinkovitog upravljanja društvom – dakle, ujednačenog doziranja svetoga u svakodnevno, što opravdava postojeći poredak – praznički je kalendar uvijek vremenski uravnotežen, kako sveto ne bi izgubilo svoj značaj iznimnosti, neuobičajenosti. Praznici nikada nisu raspoređeni previše učestalo, a ni previše rijetko, što pokazuju slučajevi različitih kalendara, no najčešće se nalaze u redovitim razmacima od nekoliko mjeseci ili pola godine.

² Drugi su se izgubili: 9. svibnja – Dan pobjede, 22. lipnja – Dan ustanka slovenskog naroda, 4. srpnja – Dan borca i 22. prosinca – Dan JNA.

Postojanje karte političkih praznika inherentno je povezano s fenomenom kolektivnog sjećanja (službenog, normiranog, državnog, dekretiranog i sankcioniranog, kao i neslužbenog, spontanog ili subverzivnog), kao i struktura moći u društvu. Na njoj se vodi ista hegemonijska bitka, kao i na svim drugim političkim pozornicama, oko toga koji će praznici prevladati, koje je potrebno zanemariti, a koje ukinuti. Kuljić (2012:41) ističe kako je važan instrument za formiranje protestantske nacionalne kulture u sedamnaestom stoljeću bio antipapinski kalendar, jer se nacija vezala na dinastiju; još je izraženiji bio simbolički raskol sa starim režimom u Francuskoj novim republikanskim kalendarom. Borba između različitih grupa također je borba između njihovog brojanja vremena, odnosno njihovih praznika. Za neku se skupinu sudbonosne povijesne prekretnice uvijek postave na početak vremena: novo računanje vremena kreće od nulte godine.³ “Nulta točka” iz koje potječe stvaranje, dijeli vrijeme na *prije* i *poslije* (Kristovo rođenje, Muhamedova seoba iz Meke u Medinu, Francuska revolucija, petoljetke u ranom socijalizmu, *demokratska vremena* koja se u tranzicijskim društvima mjere od kraja osamdesetih na dalje, itd.).

Praznici su, dakle, uvijek prvorazredna politička tema. Ne postoji “prazni” kalendar: u protok vremena uvijek se upisuju odnosi društvene moći. Francuski sociolog Jacques Attali navodi: “Da bi društvena skupina u cijelosti mogla preživjeti, mora imenovati vrijeme i dati smisao različitim datumima. (...) Sustav tih datuma oblikuje prvi kôd vlasti, najslabije poznat, ali zapravo najosnovniji, a to je kôd kalendara – ponavljajući slijed obrednih datuma kada se nasilje ozakoni ili oponaša” (1992:16). Kalendar – prema Zerubavel (2004:191) – uključuje “godišnji ciklus praznika i drugih *dana sjećanja*, posebno stvorenih za obilježavanje ‘svetih’ povijesnih događaja”. Naziva ga i “ciklusom ‘svetih dana’”, koji “utjelovljuje glavne narative, koji iz njihove prošlosti kolektivno tkaju mnemoničke zajednice” (Zerubavel 2003a:30).

To, dakako, nije neutralan postupak: borba za vrijeme i sustav praznika u njemu jedna je od temeljnih hegemonijskih borbi u svakom društvu. Kuljić s pravom tvrdi da “vladajuće skupine odlučuju o trajanju pamćenja, uvođenju novih praznika u kalendar i brisanju starih” (2012:135). Svaka vlast – vjerska, politička, kulturna – “uređujući” vrijeme najprije ga podredi sebi. Stvori svoj vremenski slijed u kojem utemelji, a zatim ponavlja osnovni društveni binarizam profanoga i svetoga (usp. Durkheim 1976:37-40).⁴ Na području vremena, to bi značilo podjelu na svete dane⁵ i na obične dane, na praznike i radne dane, na *svetke* i *petke*.

Svaka promjena vladajuće ideologije i političkog uređenja traži novi sustav praznika. I dok se čini da je u dominantnim diskursima sve jasno – novo zamjenjuje staro – u stvarnom su svijetu stvari puno kompliciranije. Novi praznici ne nadglasaju stare nužno i posvuda: svakodnevno vrijeme prolazi, a istovremeno i zastaje, različito za različite skupine. Odnosno, računalnim jezikom rečeno, vladajuće skupine (tj. njihove institucije organiziranog sjećanja) preuzimaju “formatiranje” prazničkog kalendara te ga pokušavaju afirmirati; čemu se suprotstavljaju one opozicijske skupine koje ga ne priznaju, iz njega prave šale, te čuvaju/razvijaju svoje. Prve skupine odmjeravaju i nadziru koga ili čega se službeno vrijedi sjećati, a koga ili što treba zaboraviti, što se slavi, a što ne, odnosno što je čak zabranjeno slaviti; suprotstavljene se skupine tome suprotstavljaju, organizirano ili spontano, utvrđuju alternative, računaju vrijeme prema sebi, te ustraju na svojem sustavu praznika.

Prije nego što nastavim s empirijskom analizom i konačnom refleksijom navest ću još nekoliko pojašnjenja. Potrebno je razlikovati praznik od obilježavanja. Oba, naime, označavaju

³ U kontekstu grčko-rimskoga mjerenja vremena, od prve godine.

⁴ Tu promjenu objašnjava ovako: “Ljudski je um uvijek i posvuda stvorio sveto i profano kao dva različita razreda, kao dva svijeta koja nemaju ništa zajedničko” (ibid.:38, 39).

⁵ Religioznu, odnosno “svetu” pozadinu pojave praznika odaje i engleski ekvivalent *holiday*.

redovit, (ne)institucionalizirani i (ne)organizirani oblik kolektivnog pamćenja. Dakle, slave se/obilježavaju kako službeni, tako i neslužbeni praznici. Označavanje je više neutralno, u njega nije investirano toliko ideološkoga naboja: riječ je o pukom sjećanju na važne povijesne datume, što se samo ponekad i samo kod određenih skupina promijeni u nešto više. Međutim, već sama činjenica da se nečega sjećamo, a nečega ne, rezultat je ideološke selekcije da nam “nešto znači”. Slavljenje se shvaća mnogo ozbiljnije: kodificirano je, standardizirano, ritualizirano, emotivno nabijeno, postiže horizontalnu solidarnost među akterima, koji se vertikalno povezuju s uzorima iz važne prošlosti, iz – prema riječima Eliadea (1992) – “snažnog vremena” početka.

Istraživanje praznika potrebno je nadovezati na druge oblike simboličnog obilježavanja prošlosti. To mogu biti materijalni, npr. objekti – u ovom slučaju spomenici i spomen-obilježja iz vremena Jugoslavije, imena ulica koja su sačuvana, muzejske zbirke, memorabilije koje čuvaju ljudi koji su živjeli u *tim vremenima*. Drugo, materijalni oblici uključuju i različite aktivnosti: događaje koji se referiraju na to razdoblje (*Maraton Franja*, *Ljubljanski Put uz žicu*, *Pohod sjećanja u Dražgoše*, *Stazama partizanske Jelovice* itd.), jugonostalgicne susrete, retrospektive tadašnje umjetnosti i dizajna te, naposljetku, jugoslavensku, socijalističku i partizansku motiviku u suvremenom slovenskom dizajnu, marketingu i popularnoj glazbi.⁶ Treći je oblik isključivo simboličan, nematerijalan: sjećanja, kolektivna i individualna, te vremenski podsjetnici na jugoslavenska vremena, dakle bivši praznici.

Tri praznika koja su predmet analize ovoga teksta valja razumijevati u kontekstu radikalne promjene političkog sustava i vladajuće ideologije, a time i revizije kalendara praznika nakon 1991. godine. Stoga, Dan mladosti, Dan Republike i godišnjicu Titove smrti zapravo definiram ne kao paralelne praznike već kao ideološki suprotne praznike, “protupraznike”, “antipraznike”, jer uskravaju dan rođenja bivše države, dan rođenja i dan smrti bivšega vođe, a time i posredno vrijednosti bivšeg političkog sustava. Svi su oni u danas dominantnim neoliberalnim i nacionalističkim diskursima ocrnjeni – a kao ostatke staroga režima ignorira ih se ili čak napada. To je razlog zašto ih se slavi u alternativnim i opozicijskim, a sve više i u *mainstream* skupinama (primjerice u potrošačkoj i popularnoj kulturi, implicitno i u stranačkoj politici). Kao dio danas tabuizirane prošlosti, postali su privlačniji za skupine koje su u stvarnom opozicijskom odnosu prema postojećem, ili su suženi na blago kontroverznu odnosno provokativnu različitost, koja je potpuno ideološki i komercijalno inkorporirana u postojeći poredak. S jedne ih se strane može razumjeti kao spontano opozicijske (riječ je o kritičkom odbijanju aktualnog društvenog uređenja i preferiranju socijalističke/višestruke alternative), a s druge kao instrumentalizirane i unosne (jer predstavljaju i tržišnu nišu, mogućnost zabave) i populističko stjecanje političkih bodova. Uvođenje i uporaba termina “antipraznik” čine mi se opravdanim jer su – neovisno o namjeni, realizaciji i dosegu – u simboličkom smislu dijametralno suprotni današnjem službenom sustavu političkih praznika.

U teorijskom smislu antipraznik donosi novu, antagonističku dinamiku u dijalektičku dijadu praznik-nepraznik: dok se praznik i nepraznik nadopunjuju, praznik i antipraznik u simboličkom se smislu sukobljavaju. Iz perspektive vladajućeg sustava praznika, bivši je praznik, tj. antipraznik, opasni nepraznik koji je potrebno neutralizirati. Čak i iz perspektive suprotnog, antiprazničnog kalendara, novi su službeni praznici opasni nepraznici koje je potrebno prezreti. Najučinkovitija strategija za prevladavanje opasnih praznika jest njihovo prisvajanje. Klasičan primjer uspješnog “otimanja” prijašnjih sustava slavljenja kršćanski su praznici koji su često bili trijumfalno smješteni u dane pretkršćanskih praznika.⁷

⁶ Za analizu potonje vidi Velikonja (2012).

⁷ Isto su tako mnoga pretkršćanska mitološka bića, vjerovanja i običaji nakon prevage kršćanstva dobili kršćansko naličje i presvla, a mnoge su kršćanske crkve izgrađene na ruševinama prijašnjih svetišta.

Kulturološku širinu (kulturu praznika) i ideološku pozadinu i dosege nekadašnjih jugoslavenskih praznika (ideologiju praznika) u današnjoj Sloveniji istraživat ću zajedno, i to na sljedećim područjima: političkom životu, potrošačkoj kulturi, svijetu medija, popularnoj kulturi, internetu, te na nivou svakodnevnog života. U tu sam svrhu u posljednjih nekoliko godina prikupljao razna medijska priopćenja, članke, internetske čestitke i e-poštu, čitao blogove i komentare na internetskim stranicama časopisa, slušao glazbu i fotografirao proizvode ulične kulture, prisustvovao sam nekim događajima u Sloveniji i na području bivše Jugoslavije. Za analizu prikupljenog materijala, koristio sam već priznat niz kulturoloških metoda: narativnu analizu (pisanih, vizualnih, internetskih tekstova), sudioničko promatranje te komparativnu analizu. U ovoj me studiji, više od recepcije tih praznika zanima njihova simbolička konstrukcija, tj. produkcija. Pritom polazim od kulturološke pretpostavke koja – riječima metodologinje sa sveučilišta Loughborough Paule Saukko – kulturne artefakte shvaća “kao mjesto sukoba s obzirom na značenje, u kojem se različite skupine natječu u afirmaciji njihovih razumijevanja stanja stvari u svijetu” (2003:100).

Dakle, u sljedeća ću se tri poglavlja baviti pojedinim antipraznicima (redom, prema njihovoj masovnosti: Dan mladosti, Dan Republike, godišnjica Titove smrti) prema jedinstvenom modelu. Prvo ću opisati njihovu povijesnu pozadinu, nakon čega će slijediti kratak opis različitih oblika slavljenja i obilježavanja, a zatim tumačenje. Svako od tih poglavlja započet ću kratkim citatom iz panegirika Titu i Jugoslaviji, iz pera njihovih tadašnjih sljedbenika. Spomenut ću i proslave te vrste u drugim dijelovima bivše federacije: ne samo zbog usporedbe sa slovenskim, već prvenstveno zbog činjenice da se na njih upućuje mnogo Slovenaca. Završna analiza kulturnog sadržaja i ideoloških značenja tih praznika dana je u posljednjem poglavlju.

Dan mladosti, 25. maj

Svake godine na Dan mladosti, u štafetnim palicama, pismima, brzojvkama, u osmijesima i pjesmama, drugu Titu stižu čestitke iz cijele zemlje, od mladih i starih, od svih koji ga vole. (Milivoj Matošec 1973:33)

Počet ću s najpopularnijim jugoslavenskim praznikom, Danom mladosti. 25. svibnja obilježavao se Titov rođendan koji je simbolički povezivao omladinu s iskustvima starijih generacija koje je utjelovljivao predsjednik Tito. Praznik se zvao Dan mladosti i njime bi završila mjesec dana duga manifestacija Štafeta mladosti, koja bi simbolički obišla cijelu zemlju te bi na kraju bila uručena Titu ili njegovim izaslanicima na središnjoj priredbi u Beogradu. Svibanj je postao *mjesec mladosti*. Stvarni datum Titova rođenja nije poznat, a 25. svibnja zapisan je u jednom od mnogih krivotvorenih dokumenata s kojima je putovao prije rata.⁸ Na taj su ga datum 1944. godine Nijemci pokušali likvidirati zračnim desantom na Drvar, no on im je tada za dlaku umaknuo te se do oslobođenja Beograda preselio na Vis.

Novo slavljenje Dana mladosti u samostalnoj je Sloveniji započelo među alternativcima i studentima. Prvi veći događaj povodom obilježavanja toga dana bio je koncert u Križankama, 25. svibnja 1993. godine, pod nazivom *Dan radosti '93*, u organizaciji Studentske orga-

⁸ Pravi su datumi u prazničnom kalendaru manje važni od simboličkih: tako je slovenska Oslobođilačka odnosno Protuimperijalistička fronta stvarno osnovana 26., a ne 27. travnja 1941., kao što se obilježava (zbog tiskarske pogreške); povijesni Isus rodio se 4 do 6 godina prije *Kristova rođenja* itd.

nizacije Sveučilišta u Ljubljani.⁹ Aktivisti Autonomnog kulturnog centra Metelkova, središte su Ljubljane nekoliko puta oblijepili plakatima na kojima su bile čestitke povodom toga dana. Internetom su se slale poruke u kojima nepoznati pošiljatelj – ili čak sam *Tito*, čiji su se portret i čestitka u prvom licu jednine tamo nalazili – čestita taj praznika. Mnoge od njih napisane su na srpskohrvatskom jeziku, što je samo po sebi u Sloveniji, koju karakterizira izraziti jezični nacionalizam, dodatno ideološki konotirano. Druge su bile napisane na svim službenim jugoslavenskim jezicima i na oba pisma – latinici i ćirilici.¹⁰ Ponekad je internet-skoj čestitki dodan i neki video snimak iz onih vremena.¹¹ Taj je bivši praznik uvijek izdašno obilježen i na blogovima te internetskim forumima.¹² Bilo je otvoreno i nekoliko fan grupa na Facebooku (*Mjesec mladosti*, *25. maj – Dan mladosti*, *Dan mladosti – Breg pri Ljubljani*, itd.), na kojima je bilo moguće naći međusobne čestitke, sjećanja, mišljenja o prošlim i sadašnjim vremenima te pozive na razna događanja povodom toga praznika.

Na taj se datum, gotovo čitavo vrijeme od 1991. godine, a u posljednjih nekoliko godina još izdašnije, odazivaju i masovni mediji. Tada se u tiskovinama nađu tekstovi i članci koji gotovo da se natječu u “objektivnosti”, odnosno “uravnoteženosti” (navodim tipičan citat: “Za mnoge je ljude Tito pozitivna ličnost, dok je za druge diktator i krvnik”¹³ ili “Veličanstvena manifestacija na stadionu JNA – Praznik kojeg su se mladi odrekli”),¹⁴ a uz njih se na tu temu nađe poneka karikatura ili vic. Sjećanje na praznik prisutno je u oba televizijska dnevnik i u informativnim emisijama, često s kratkim anketiranjem građana na ulicama, izjavama povjesničara i političara ili protagonista tadašnjih slavlja (npr. nositelja štafete).¹⁵ Sjećanje na taj praznik redovito se obilježava u vremenskim kalendarima ili u novinskim rubrikama u kojima se bilježe “misli dana”.¹⁶ Osim toga, mediji redovito, čak i na naslovnica, izvještavaju o dvjema najvećim neslužbenim proslavama u čast Dana mladosti – u Kumrovcu i na Dedinju – i znatnom slovenskom prisustvu na objema.¹⁷

Impresivan je popis raznih proslava i događanja na temu Dana mladosti tijekom zadnjih dvadeset godina. Na taj su dan organizirane proslave pod naslovom Štafeta mladosti ili Dan mladosti s imitatorom Tita i pratnjom; nakon “službenog” dijela slijede koncerti i zabave (u mjestima Donja Idrija, Kranj, Izola, Lokavec nad Ajdovščino, Radenci, a posebno je velika, s oko tisuću gostiju, u Krpinu pri Begunjah),¹⁸ izložbe (Pokrajinski muzej u Kopru i tamošnji

⁹ Na njemu su pred masom od pet tisuća ljudi nastupili, između ostalih, Leb i sol, Divlje jagode, Sokoli, Laufer, Let 3, Psihomodo pop, Šank rock i Lačni Franz. Glavna nagrada u nagradnoj igri bio je crveni Stojadin. Organizatori su izjavili da je glavni motiv manifestacije *zabava i provokacija*.

¹⁰ Na onoj iz 2007. piše “Neka vam je sretan 25. maj 2007., Dan mladosti drugarice i drugari omladinci”.

¹¹ Na drugoj čestitki, iz 2007. godine, može se naći ovaj, sjevernokorejski: <http://www.youtube.com/watch?v=7LuRz30ngl8>.

¹² Vidi primjere sa simptomatičnim naslovima i zapisima: “Zašto ne možemo zaboraviti Dan mladosti”, <http://www.kata.si/dajana/zakaj-ne-moremo-pozabiti-dneva-mladosti/>; “Svim ‘ponosnim’ Titovim pionirima, omladincima udarnicima, brigadirima i vojnicima, čestitam 25. maj Dan MLADOSTI”, <http://www.redbook.si/user/BOJAN/blog/41910=25.maj-dan-mladosti/>; “Svi koji ste dovoljno stari da se sjetite slavljenja 25. maja, i onima kojima nešto znači, čestitam. Meni znači... vrijeme bezbrižnosti”, <http://www.nebojse.si/Forum/index.php/topic,3518.0.html> (pristup 8. i 9. 7. 2012).

¹³ <http://24ur.com/novice/svet/video-zivela-jugoslavija-zivel-tito.html> (pristup 9. 7. 2012).

¹⁴ *Delo*, Ljubljana, 25. 5. 2012., (Generacija D) str. 24. Toga su dana u *Delu* na tu temu objavljena – pozor! – čak tri duža članka.

¹⁵ Kovačič i Bizjak (2012) utvrđuju da državna televizija kod toga ima prednost zbog arhivskih snimaka, uz više ozbiljnijih priloga i studijskih razgovora.

¹⁶ Na primjer u n. n. rubrici na zadnjoj stranici *Dnevnika*, 25. 5. 2009., moguće je pročitati: “Želimo da današnji dan provedete čim ljepše, iako je ponedjeljak, čak i ako se ne sjetite Dana mladosti.”

¹⁷ Npr. “Masovni poklon Titu” (*NeDelo*, Ljubljana, 22. 5. 2005., naslovnica), “Dan, kada je oživjela bivša Jugoslavija” (*Delo*, Ljubljana, 24. 5. 2005., str. 12), “Među posjetiteljima Titova groba najviše Slovenaca, a najmanje Crnogoraca” (*Delo*, Ljubljana, 25. 5. 2006., str. 17), “Tisuće hodočastile Maršalu” (*NeDelo*, Ljubljana, 24. 5. 2009., naslovnica), “Živio Dan mladosti” (*Mag*, Ljubljana, 28. 5. 2008., str. 54-58) i sl.

¹⁸ Manifestacija nosi ime *Mjesec mladosti*, štafeta putuje po gornjoj Gorenjskoj (Tržič, Naklo, Radovljica, Bled, Žirovnica, Begunje) cijeli mjesec, sve dok ne bude svečano izručena Titu i Jovanki na zaključnoj priredbi na kojoj sviraju bendovi kao što su Rock Partyzani. Program i fotografije na <http://www.mesec-mladosti.si/>. Valja spomenuti još nekoliko mjesta gdje se također organiziraju Štafete mladosti s proslavama manjeg opsega: Stari trg ob Kolpi, zatim onu koja iz Bazovice (Italija) preko granice završava u istom onom mjestu Begunje, Planina pri Sevnici, Dol pri Ljubljani i Šentjur.

Fakultet za humanističke studije 2010. godine pripremili su izložbu *Josip Broz Tito*, na Fakultetu društvenih znanosti u Ljubljani mladi je austrijski slikar Walter Steinacher otvorio izložbu Titovih portreta, dok je prateću instalaciju pripremila Elena Fajt; zatim mariborska EX-garaža 2008. godine), koncerti (Izola, Maribor), sportski događaji i zabave (mjesto Črna na Koroškem, Maribor, Litija) te klupske večeri (u nekoliko klubova u Ljubljani).¹⁹ Mnogo je događanja i na alternativnoj sceni (klub Metelkova u Ljubljani, Mostovna u Novoj Gorici, Pekarna u Mariboru). Godine 1996., Titov imitator sudjelovao je u kvizu srednjih drvodjeljskih škola, pod nazivom *Dan mladosti slovenskog drvodjelstva*. Dekor događanja, namijenjen isključivo zabavi, uključuje uobičajene simbole *onih vremena*: Titov lik, crvenu petokraku, pionirke, partizanske uniforme, tadašnje pjesme, slogane itd.

Na taj dan, odnosno zbog toga dana, nižu se i različite stranačko-političke aktivnosti. Privatnu proslavu Dana mladosti u svom vrtu, u kojem također stoji kip Tita, svake godine upriliči i ekstremni desničarski populist Zmago Jelinčič. Mladež Ujedinjene liste socijaldemokrata, 1998. godine, organizirala je *Štafetu solidarnosti* s kojom su prikupljali doprinose za jednu terapijsku zajednicu iz Škofje Loke. Rasprava u ljubljanskom Gradskom vijeću o imenovanju prilazne ceste gradu po pokojnom maršalu odvijala se upravo tih dana 2009. godine. Godine 2012., na taj je dan u Ljubljani osnovan pomladak Pozitivne Slovenije – Budućnost Slovenije, nakon čega je uslijedila zabava.

Proslava Dana mladosti u suvremenoj je Sloveniji postala važna tržišna niša. Putnička agencija Van Gogh, u proljeće 2010. godine, ponudila je paket slavljenja toga dana u turskoj Kapadokiji.²⁰ Studentska društva na taj dan organiziraju izlete u Kumrovec. Ljubljanske su mljekare povodom svoje 55. godišnjice, 2012. godine, u središtu Ljubljane organizirale *Dan mladosti* (s dodatkom *duha i tijela*), na kojem su nastupale zvijezde jugonostalgičnog popa, grupa Novi fosili. Ove su godine na Kongresnom trgu slavile 45. godišnjicu Alpskog mlijeka, a poziv na proslavu sa slovenskim i hrvatskim pop izvođačima glasio je: "Dan mladosti ove će se godine u prijestolnici odvijati u znaku 45. obljetnice Alpskog mlijeka i koncerta glazbenih zvijezda." Mjesto održavanja krasila je gigantska instalacija paketa mlijeka na kojem je slovima Alpskog mlijeka pisalo *25. maj te Dan mladosti*. Rock Partyzani za prošlogodišnji 25. svibnja, "koji smo svojevremeno obilježavali kao rođendan druga Tita", izdali su novi singl *Anka Partizanka*, a intervju su zaključili riječima: "Živio 25. maj – Dan mladosti".²¹

Na tlu bivše federacije Titov se rođendan najintenzivnije slavi u Kumrovcu, gdje se posljednjih godina proslava naziva *Dani mladosti i veselja*,²² te na njegovom grobu na Dedinju.²³ Štafeta mladosti masovna je manifestacija u crnogorskom Tivtu zbog tamošnjeg vrlo aktivnog jugonostalgičara, samozvanog *generalnog konzula SFRJ*; slavi se u Vojvodini na nekom privatnom imanju u kojem je park uređen kao *mini Jugoslavija*; na mnogo zabava i koncerata i u Bosni i Hercegovini te tradicionalno projugoslavenskoj Istri.

Dan mladosti najpopularniji je jugoslavenski praznik u samostalnoj Sloveniji, kojega se ne samo obilježava, već ga se i izdašno slavi. Raznovrsnost slavljenja i obilježavanja dokazuje da se ne radi samo o generacijski ili ideološki homogenoj populaciji, već da on različitim skupinama znači različito, da ga slave različito i da su motivi za slavljenje vrlo različiti (od

¹⁹ Vidi slučaj iz 2012. godine: http://www.napovednik.com/dogodek214287_parlamentpub_dan_mladosti_petek_25maj_2012.

²⁰ Poziv započinje sljedećim riječima: "U ove dane mnoge od nas stisne u grudima kad se sjetimo da smo u to doba prije jedva tri deset godina bili u pripremama za Dan mladosti. (...) Mnogi se od nas i dalje sjetimo tih vremena i s nostalgijom u mislima slavimo 25. maj na različite načine. Zašto ga ove godine ne bismo slavili malo drugačije ..."

²¹ <http://24ur.com/ekskluziv/glasba/z-anko-partizanko-na-barikade.html>, (pristup 8. 7. 2012).

²² Vidi sjajnu etnološku studiju Škrbić-Alempijević i Mathiesen Hjemdahl 2006. Program ovogodišnjeg festivala dostupan je na <http://www.danmladosti.org/>.

²³ Taj praznik, pa i godišnjicu njegove smrti tri tjedna ranije, na njegovom grobu obilježi na tisuće "hodočasnika", koji dolaze samostalno ili organizirano, kao predstavnici brojnih društava "Josip Broz Tito" iz svih bivših republika.

prilagodbe novim uvjetima do kritike aktualne vlasti). Popularnost se, pak, stavlja na test: ne toliko zbog uredbe aktualnih nositelja moći, kao što je to bilo 2012. godine s okružnicom Ministarstva, već zbog njegove komercijalne i ideološke inkorporacije, jer ga se počinje shvaćati tek kao povod za zabavu, prodaju ili stranački populizam. Treba dodati da je Dan mladosti kao antipraznik dobio svoj antipraznik: revizionistička skupina *Združeni ob lipi sprave* prije nekoliko godina, samo dan kasnije, 26. svibnja 2009. godine, organizirala je svečanost u Strelškoj ulici u Ljubljani, gdje je tijekom rata ubijen kolaborant Lambert Ehrlich.

Dan Republike, 29. novembar

Drugo zasjedanje AVNOJ-a predstavlja prekretnicu u razvoju NOB-a, koja je od samog početka imala za cilj ne samo borbu protiv okupatora nego i borbu za novu, sretniju Jugoslaviju s naprednijim socijalističkim društvenim uređenjem. (Franjo Tuđman 1960:172)

29. studenoga 1943., u bosanskom Jajcu na drugom zasjedanju AVNOJ-a, osnovana je druga, socijalistička i federativna Jugoslavija, te su, stoga, taj i sljedeći dan, 30. studenoga, bili državni praznici – Dan Republike.²⁴ Na taj su dan prvašići bili službeno primani u pionire. Datum je u imaginariju bivše države bio toliko važan da je svoje mjesto našao čak i na državnom grbu, ispod šest baklji. Dan Republike bio je neka vrsta antipraznika obilježavanju dana osnivanja bivše jugoslavenske države, Dana ujedinjenja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, 1. prosinca (1918).

Danas se 29. novembra kod nas obilježava ili ga se slavi na različite načine. Prije nekoliko godina na taj su se dan održavali jugonostalglični tulumi u alternativnom centru Metelkova u Ljubljani, u klubu Izbruh u Kranju te u mariborskom Kava baru,²⁵ a u posljednje se vrijeme i u drugim klubovima održavaju tematske *Yugo večeri* ili *Yu-rock proslave*.²⁶ U punoj dvorani Primskovo u Kranju, 30. studenog 2011. godine, održana je proslava Dana Republike s jugo-rock festivalom *Srce nam še vedno igra 2011* [Srce nam i dalje zaigra], na kojem je osam bendova sviralo pjesme iz jugoslavenskih vremena. Događaj se reklamirao sloganom "Pionirke i pioniri ujedinito se". Sudionici i izvođači, kao i čitava mizanscena na svim tim događanjima, podsjeća na "ona vremena", od zastava i zvijezda do pionirskih uniformi.

Sjećanje na bivši praznik obilježava se i drugačije. Na zidovima ljubljanskih ulica našao sam grafit *Živio 29. nov.* i šablonu *Živio 29. novembar Dan republike*. Jugonostalglični bend Zaklonišče spominje taj dan u refrenu svoje pjesme *In Memoriam*: "Kad budem sam na Republike dan, od piva i pljuge širi se smrad", a grupa Mi2 u pjesmi *Oda gudeki* [Oda odojcima]: "Nakon četiri gemišta vidjeli smo svoj termin, kraj studenog u sjećanje starim vremenima." U ljubljanskoj knjižnici Polje na zadnji se Dan republike odvijalo književno događanje *Dan publike* s čitanjem bajki za odrasle s vrlo jasnom aktualnom političkom notom.²⁷

²⁴ Na taj isti dan, 1945. godine, na ustavotvornoj skupštini osnovana je FNRJ, Federativna narodna republika Jugoslavija.

²⁵ Vidi snimak slavlja na <http://www.youtube.com/watch?v=iuRH-Kqg65g>, pristup 11. 7. 2012.

²⁶ Vidi <http://sl-si.facebook.com/events/206543332755382/> (pristup 10. 7. 2012). Najdužu tradiciju ima kranjski Rock Bar Down Town, gdje se 2011. održala već deveta večer jugonostalglične glazbe.

²⁷ U događanju su sudjelovali televizijski voditelj, DJ i kreativni direktor marketinške agencije Boštjan Napotnik i ilustrator Ciril Horjak. Po mišljenju potonjega, riječ je o "političkom čitanju s mobilizacijskim učinkom stvaranjem osjećaja zajedništva, tj. kao mobilizacija za socijalističke vrijednosti, za društveno uz pomoć domaćeg i ugodnog šaputanja bajki". Po njihovom su mišljenju upravo socijalističke vrijednosti "temelj svih bajki" (Perger 2011).

I 29. se novembar, kao i Dan mladosti, redovito spominje u medijima²⁸ (uz neposredno ratovanje riječima na internetu), ponekad se citiraju odlomci iz tadašnjih zanosnih svečanih članaka, a na njega se vrlo često nadovezuju novinske kolumne i “misli dana”.²⁹ Na blogovima se odvijaju burne rasprave: tamo se mogu naći zapisi poput:

Povodom današnjeg praznika, želim da među slovincima ne bude više netolerancije prema narodima bivše Jugoslavije. Želim i da svi u bivšoj Jugoslaviji zaborave na nacionalizam ... Da rata više nikada ne bude! Da se volimo i družimo kao što smo (su) se nekad! A sada idem gledati film Valter brani Sarajevo.³⁰

Obilježavanja je, naravno, najviše na jugonostalgicnim internetskim stranicama, npr. na *Yugokroniki*.³¹ I na taj dan internetom kruže čestitke, koje ponekad uključuju poveznicu na neki hit (npr. *Dan republike* grupe Zabranjeno pušenje).³² Na internetu je moguće naći i Facebook grupe npr. *Še pomnite tovariši: danas je Dan republike – 29. november* [Pamtite li još drugovi: Danas je Dan republike – 29. novembar].

Slična je situacija i u drugim mjestima nekoć prave, a danas virtualne države Jugoslavije: većina obilježavanja, a i proslava, izdašno urešenih socijalističkim i jugoslavenskim dekorom, odvija se upravo u virtualnom prostoru (ponovno spominjem Facebook grupu *Dan Republike*). Ponekad su organizirane kulinarske večeri tipa *Dani Titove kuhinje*. “Pravo” i najmasovnije slavlje održava se svake godine na Danima AVNOJ-a u Jajcu – svaki put s velikim odazivom Slovenaca.³³

Dan Republike, za razliku od Dana mladosti nije toliko iskorištavan u komercijalne i zabavne svrhe. Shvaćen je mnogo ozbiljnije, kako kod svojih štovatelja, tako i kod njegovih ideoloških protivnika. Kao primjer “sukoba” događaja spomenut ću *kulturno-glazbenu svečanost* Zbora za republiku s naslovom *Oživljenje*, koja se odvijala tik prije posljednjih prijevremenih parlamentarnih izbora, 29. studenoga 2011. Da je riječ o još jednom primjeru antipraznika antiprazniku, za simboličko protivljenje *jugoslavenskom* 29. novembru, svjedoči činjenica da je u pozivnici pisalo “da će svečanost ponovno upozoriti na vrednote slobodnog demokratskog društva, slovenskog osamostaljenja i ustavne demokracije te Rezolucije Europskog parlamenta o europskoj savjesti i totalitarizmu”.³⁴ Iako se nisu izričito pozivali na njega, retorika je identična onoj koju nalazimo kod drugih osuđivanja Jugoslavije, socijalizma, Tita, partizana i praznika posvećenim njima, kao što je poznato u vokabularu suvremene slovenske desnice.

²⁸ Sjećanje na zadnji 29. novembar odvijalo se u kontekstu smrti zadnjega jugoslavenskoga premijera Ante Markovića, koji je umro dan ranije, 28. studenog 2011.

²⁹ Zadnja u *Dnevniku* 30. 11. 2011, n. n. na posljednjoj strani, počinje s: “Neki su nas čitatelji upozorili da smo zaboravili na 29. novembar, jedan od najvećih praznika u bivšoj Jugoslaviji...”

³⁰ <http://www.tomazgorec.si/tag/29-november/>. Još jedan primjer: “Dan republike – 29. novembar – čestitam svim Jugonostalgicima!”, <http://www.had.si/blog/tag/dan-republike/>. Zanimljiva je i slika seksi “partizanke” na Dan republike 2006., <http://seks.blog.si/2006/11/29/29-november/>. Vidi i <http://www.marasirako.info/index.php/sirako/blog/apolitnici-zapisi/53-danes-je-dan-republike>. Najviše je toga na blogu *Red Book*, <http://www.redbook.si/> Socijaldemokratske stranke (pristup 22. 6. 2012).

³¹ <http://www.yugokronika.com/viewtopic.php?f=30and=820>.

³² Rubrika *Dela* “Glazba za dobro jutro”, 29. 11. 2012., počela je riječima: “Bilo jednom u Jugoslaviji, bio je 29. novembra, bio je Dan republike. Grupa Zabranjeno pušenje je ostala”. <http://www.delo.si/kultura/glasba/glasba-za-dobro-jutro-torek-29.html> (pristup 11. 7. 2012).

³³ 29. novembra 2008., na zadnjoj okrugloj obljetnici – 65., prema mojoj procjeni, od pet tisuća sudionika, desetina su bili Slovenci, svečani uvod priredio je imitator Tita Ivan Godnič, a u ime slovenske delegacije govorio je predsjednik organizacije boraca Janez Stanovnik.

³⁴ Zanimljivo je kako je prošlogodišnje osvjetljavanje Grosuplja, koje je trebalo biti povodom veseloga prosinca, neki autor s interneta odmah shvatio kao proslavu Dana republike. Njegov ga je sugovornik brzo umirio riječima “Ne seri, to je bio komunjarski praznik, Naš je gradonačelnik ipak desničar”. http://www.grosuplje.info/component/option,com_joomlaboard/Itemid,289/func/view/catid,12/id,1841/ (pristup 10. 7. 2012).

Dan Titove smrti, 4. maj

Kada čitamo sve te članke i rasprave (strane, o Titu, op. M. V.), često zaboravljamo da oni nisu namijenjeni našim domoljubima i pristicama Tita, već prvenstveno onim drugima. Za nas se ti članci i ta pisanja ponekad čine kao puno ponavljanja poznatih istina: ali zaboravljamo da smo mi već uvjereni i privrženi, dok oni to još nisu, i da im je potrebno mnogo još objasniti, što je nama već dosadno. "Ništa posebno, ništa novo!" vičemo u svojoj vatrenoj neskromnosti. (Dimitrij Rupel, nekrolog Titu)³⁵

Četvrtog svibnja 1980. godine u Ljubljani umro je jugoslavenski predsjednik Josip Broz, pokopan je nekoliko dana kasnije u Beogradu na velebnom pogrebu, uz prisustvo gotovo cijeloga svjetskog političkog vrha. Do kraja postojanja države koja ga je nadživjela jedanaest godina, na taj bi se dan u 15.05 sati, u vrijeme njegove smrti, zaorile sirene, nakon čega je prvih godina slijedila minuta šutnje, a u različitim su se kolektivima odvijale organizirane komemoracije.

Godišnjice Titove smrti u Sloveniji se ne prisjećaju s nekim posebnim slavljinama, međutim, ona se obilježava na različite načine. Jedan od razloga je taj što u Sloveniji nema "mjesta sjećanja"³⁶ na Tita kao u nekim drugim bivšim jugoslavenskim republikama: njegovi (slovenski) pristaše na taj se dan upute na njegov grob na Dedinju. Taj se praznik ne slavi kod kuće, već na "svetom mjestu" u Beogradu. Slovenski mediji redovito izvještavaju o tim hodočašćenjima te se prisjećaju Titove smrti, i to uglavnom neutralno intonirano. Navest ću nekoliko primjera: članak pod naslovom "Sjećanje na Tita i dalje živi" počinje riječima: "Prije 27 godina u Ljubljani je umro tadašnji jugoslavenski predsjednik Josip Broz Tito o kojem mnogi danas imaju podijeljena mišljenja"³⁷ ili "Među Titovim pristašama u Kući cvijeća najviše je Slovenaca"³⁸; zatim televizijski prilog o tome kako su ljudi primili njegovu smrt³⁹ itd. Ponekad nostalgični patos ipak prevlada te se mogu pročitati tekstovi npr. "Nostalgija i dalje živi", "Jugoslavije više nema, a Jugoslaveni su ostali", ili "Tito nakon Tita – 4. svibnja bit će četvrt stoljeća od dana koji je Jugoslaviju zavio u crno", ili "Mirno snivaj, družo stari!"⁴⁰

Godišnjica Titove smrti redovito se spominje u tzv. vremeplovima, rubrikama koje donose pregled onoga što se dogodilo na određeni dan, u vrlo neutralnom obliku, gotovo telegrafski. Slike s pogreba pojavljuju se u video spotu rock benda Dan D *Lep dan za smrt*, koji je sastavljen od snimaka Titovog posljednjeg putovanja i pogreba.⁴¹ Dramatičan zaključak jednog od najgledanijih slovenskih filmova svih vremena, *Outsidera* Andreja Koščaka iz 1997. godine, koji je prekretnica kako za glavnog junaka tako i za čitavu zemlju, događa se upravo na dan Titove smrti. Našao sam čak i pjesmu posvećenu preminulom predsjedniku, koja je bila objavljena 4. svibnja 2009., a koja završava stihovima: "Nostalgija je golema, često plačem, / u glavi mi sviće, / nije moguće, ali želim / sa svitanjem vidjeti druga Tita."⁴² Naposljetku,

³⁵ *Teleks*, Ljubljana, 6. 5. 1980, str. 47

³⁶ Referiram se, dakako, na koncept Pierrea Nora (1996).

³⁷ <http://www.rtvsl.si/svet/spomin-na-tita-se-vedno-ziv/70535> (pristup 22. 6. 2012).

³⁸ <http://www.rtvsl.si/svet/foto-med-titovimi-privrzeni-v-hisi-cvetja-najvec-slovencev/282392>. vidi i prilog o ovogodišnjem hodočašćenju na Dedinje: <http://www.rtvsl.si/svet/foto-med-titovimi-privrzeni-v-hisi-cvetja-najvec-slovencev/282392> (pristup 10. 7. 2012).

³⁹ Primjer je emisija *Preverjeno* [Provjereno] iz travnja 2010. godine, koja započne riječima voditeljice: "Tito za mnoge, koji su odrastali u njegovo vrijeme, znači laganu nelagodu: tada većini nije bilo loše, a nekako nam je godilo da su na njegov pogreb došli svi ti državni, pa i zapadni, neki vođe, afrički čak su i plakali." Simptomatično, u prilogu je riječ o njegovim zadnjim tjednima u Ljubljani, o njegovim ženama, a i "o drugoj, diktatorskoj i zločinačkoj strani njegove vladavine". http://24ur.com/bin/video.php?media_id=60451985§ion_id=1&article_id=3279003.

⁴⁰ *Delo*, prilog Več, Ljubljana, 29. 5. 2005, naslovnica i str. 14, *Mladina*, Ljubljana, 8. 5. 2000, str. 32–34.

⁴¹ Zanimljivo, član grupe Dan D tvrdi da je taj njihov video spot više gledan u svibnju; intervju, 2. 8. 2010.

⁴² Naslov pjesme je *V spomin TITU* [U sjećanje TITU]. <http://www.alter.si/tabla/showflat.php/Cat/0/Number/653795/page/4/fpart/all/vc/1> (pristup 10. 7. 2012).

na se taj dan na internetu vode žestoke rasprave među Titovim pristašama i neprijateljima, u komentarima ispod članaka i snimaka na tu temu, preko društvenih mreža te na blogovima.⁴³

Prilično je drugačije u drugim dijelovima bivše Jugoslavije. U Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori moguće je u novinama povodom godišnjice smrti naći osmrtnice koje Titu pišu njegovi bivši pioniri, građani, borci, jugonostalgичne udruge ili pojedinci.⁴⁴ Naravno, i tamo se na taj dan nižu članci o tome *tko je zapravo bio Tito* – za primjer sam uzeo hrvatski članak u kojem se nadugo opisuje *uzbudljiv život tajnog agenta T. T.*⁴⁵, ili utvrđuje tko je bio *nepoznati Tito iz američkih arhiva*.⁴⁶

Godišnjica Titove smrti najslabije se obilježava od svih analiziranih antipraznika, najmanje je popularna i masovna te najmanje zanimljiva za popularnu i potrošačku kulturu – što ne znači da je zaboravljena. Dio razloga za to je sam predmet obilježavanja, koji je u suštini negativan – smrt.⁴⁷ Važna je i činjenica da taj dan pada samo tri tjedna prije sljedećeg, a znatno popularnijeg jugoslavenskog praznika, Dana mladosti, koji ipak slavi nešto pozitivno – rođenje. Smatram da su ta dva praznika preblizu, te su zato popularniji Dan mladosti i Dan Republike, koji su šest mjeseci udaljeni. Slično je tome i u sadašnjem slovenskom prazničnom kalendaru: između Dana državnosti i Dana samostalnosti i jedinstva također je šest mjeseci, a glavni katolički blagdani (Božić, Uskrs, Velika Gospa) pojavljuju se u redovitim četveromjesečnim intervalima (prosinac-travanj-kolovoz).

Zaključne misli

Prije zaključka, još kratka usporedba sa susjedstvom. Slično kao i kod bivših jugoslavenskih praznika, u nekim mjestima Italije koja su do kraja Prvoga svjetskog rata bila dijelom Austro-Ugarske (dijelovi pokrajina Friuli-Venezia Giulia, Trentino-Alto Adige),⁴⁸ sjećaju se dana rođenja *njihovog* habsburškog cara Franje Josipa Prvog. Svake godine 18. kolovoza, odvijaju se različite manifestacije, proslave, turistički festivali (s kočijama, imitatorima cara i njegove Sissi, odjećom iz toga vremena, plešu se valceri *Na lijepom plavom Dunavu*, ili *Radetzky marš* i sl.), služe se mise na raznim srednjoeuropskim jezicima, organiziraju se koncerti, svečane večere sa srednjoeuropskim jelima,⁴⁹ predstavljanja folklornih skupina, a najčešće pod neutralnim naslovom kao *Praznik srednjoeuropskih naroda*. Baš kao što je Jugoslavija opjevana s *Od Vardara pa do Triglava, od Đerdapa pa do Jadrana*, Habsburška je monarhija u tim proslavama zahvaćena između *Karpata, Alpa i Balkana*. Za razliku od jugoslavenskih antipraznika, ta događanja uživaju potporu lokalnih i državnih vlasti u Italiji te diplomatskih predstavništava susjednih srednjoeuropskih država.

Odgovori na to kako, tko i zašto tamo slavi Carev rođendan, slični su onima na pitanja koja sam postavio u uvodu – dakle, kako, tko i zašto slavi jugoslavenske praznike u Sloveniji i kakvi su njihovi ideološki značaji i političke posljedice. Po mom mišljenju kod sva ta tri praznika – Dana mladosti, Dana republike i godišnjice Titove smrti – ne radi se toliko o

⁴³ Vidi npr. zapis na blogu Marka Crnkovića na tu temu <http://crnkovic.blog.si/2010/05/14/ne-cakaj-na-4-maj/> ili u *Dru-gem svetu* – slovenskom blog časopisu <http://www.drugisvet.com/novice/32-letnica-titove-smrti.html> (pristup na oba 10. 7. 2012).

⁴⁴ Npr. <http://www.genspot.com/video-325415/crnogorske-novine-pune-titovih-osmrtnica.aspx> (pristup 22. 6. 2012).

⁴⁵ http://www.jutarnji.hr/uzbudljivi-zivot-tajnog-agenta-t-t-751725/?pageNumber=1#page_1 (pristup 22. 6. 2012).

⁴⁶ *Globus*, 2. 5. 2008., str. 39-57.

⁴⁷ Iako su Slovenci upravo u tom smislu vrlo specifični jer *Kulturni praznik* slave na dan smrti, a ne rođenja nacionalnog pjesničkog barda Prešerna.

⁴⁸ Npr. Madonna di Campiglio, Gorica, Cormons, Škocjan ob Soči, Giassico itd.

⁴⁹ Između ostalog njoki, gulaš, pivo i neizostavna *sacher* torta.

kontinuitetu prošlosti, nepromjenjivoj i mimetičkoj ostavštini jugoslavenskih i socijalističkih vremena koja bi s vremenom bljedila. Svjedoci smo upravo suprotnom: proliferaciji različitih oblika njihovog slavljenja i obilježavanja. Što se više vremenski odmaknemo od onih vremena, što je snažnije tranzicijski organiziran zaborav jači (odnosno osuda sjećanja, *damnation memoriae*), slavi ih se na više načina. Ako su se ti dani isprva tek neutralno obilježavali u glavnim medijima i slavili sramežljivije, u užim društvenim skupinama i na alternativnoj sceni, danas ih je moguće naći i na središnjim gradskim trgovima, na velikim događanjima, u svim starim i novim medijima te čak i u okviru stranačkih aktivnosti.

Te praznike u vrijeme jugoslavenskog socijalizma vidim kao, riječima Hobsbawma, “izmišljenu tradiciju” koja je legitimirala tadašnji poredak; a danas, u suvremenoj Sloveniji kao antipraznike, kao “tradicionalni izum”, jer su se “primili” među ljudima, postali narodnim dobrom i popularni gotovo bez podrške struktura moći. Zato valja odgovore na pitanja “kako, zašto i tko” tražiti u sadašnjosti, a ne u prošlosti: u današnjim ideološkim i pop-kulturnim okolnostima, a ne u iluziji kontinuiteta. Nisu važni niti sadržaj (ontologija, “pravo značenje” praznika), niti sama prazna repetitivna forma praznika – oba su u tom konkretnom slučaju od sekundarnog značaja. Bitno je simboličko protivljenje postojećem i emancipacija od njega, dakle različitost u odnosu na suvremene slovenske nacionalističke i neoliberalne diskurse.

No, različitost nije nužno opozicija: pogrešno bi bilo zaključiti da su ti antipraznici samo otpor onome što se u Sloveniji događa od osamostaljenja nadalje. Premda štovatelji starih praznika simbolički poručuju Sloveniji *to nije naša država*, to još nužno ne znači da za njih vrijedi *Jugoslavija je naša država*. Protivljenje postojećem može biti ozbiljno, radikalno drugo, koje ga stvarno ugrožava, ili deklarativno, već inkorporirano u to postojeće, koje ga tek ugodno uznemirava. Drugim riječima, motivi, ciljevi i dometi obilježavanja ili slavljenja 25. i 4. svibnja te 29. studenoga kod različitih skupina (inicijatora, organizatora, izvodača, publike) znatno se razlikuju: kod jednih je nedvojbeno riječ o kritici i otporu sadašnjem društvu, a kod drugih o komodifikaciji različitosti kroz pop-buntovništvo, bezbolnu provokaciju, puku zabavu ili tržišnu nišu, a, mjestimice, i o stranačkom populizmu.

Zato konačna analiza mora proizlaziti iz kulturološko metodološkog ishodišta da se “znakovi mogu shvatiti različito u različitim kontekstima i u različitim skupinama” (Saukko 2003:101). Analiza (anti)praznika zapravo je školski primjer kulturološke studije koja uzima u obzir i ispituje pojmove “fluidnosti označitelja”, “kontekstualne” (i ne samo “tekstualne”) analize, “kulture hibridizacije”, “(kontra) hegemonije”, te istovremeno “hijerarhizacije diskursa i društvenih skupina” (dakle, utjecaja struktura moći na diskurse). U skladu s tim strukturirat ću zaključne odgovore.

Na horizontalnoj razini, na razini analize kulturne produkcije utvrđujem sljedeće. Praznici koje smo analizirali, baš kao i svi ostali praznici, dosežu “integraciju uz pomoć datuma” (Kuljić 2012:134), ali na drugačiji način nego što se slave obični ili službeni (s osobnom prisutnošću, obrednim “fizičkim” udruživanjem na svetim mjestima). Potrebno ih je razumijevati drugačije nego dosad. Prvo, generacijski: sasvim je jasno da te praznike ne slave, niti ih se prisjećaju samo *stari drugovi*, koji se odupiru tranzicijskim narativnim lomovima, već da među njima prevladavaju mlađe postjugoslavenske generacije. To je vidljivo kako u organizaciji, tako i kroz samu prisutnost na priredbi koja se proteže sve od riječi otpora do puke zabave/prodaje/samopromocije. Drugo, štovatelji tih praznika dobro su svjesni novih okolnosti u kojima žive.⁵⁰ Oni angažirani u njima više upozoravaju na aktualne nepravde, nego što se samo nekritički prisjećaju “dobrih starih vremena”; stara simbolika nastupa kao kritika nove. Drugi, oportunisti, auru starih praznika mogu dobro iskoristiti za svoje komercijalne,

⁵⁰ Ovogodišnji se u festival u Kumrovcu odvijao pod geslom “Bratstvo i jedinstvo je završilo, vrijeme je da se upoznamo onakvi kakvi stvarno jesmo”.

zabavne ili stranačke ciljeve. Naposljetku, što se tiče samoga načina slavljenja, tj. obilježavanja, veliki dio njih seli se na internet, u obliku *online* zajednica na Facebooku, Twitteru, blogovima, YouTubeu, internetskim forumima ili barem grupnoj e-pošti. Stari se praznici slave i paralelno, koristeći nove medije i kibernetički prostor, donose novo definiranje zajednice, nove, paralelne socijalnosti, odnosno nove oblike udruživanja ljudi.

Na vertikalnoj razini, na razini kritike ideologije, moguće je, s jedne strane, primijetiti suočavanje ideologije domovinskog i neoliberalnog slovenstva te, s druge strane, paletu drugih ideoloških struja koje se ovoj protive ili pak prilagođavaju. Najprije ću objasniti strategije neutraliziranja ideoloških značenja i političkih dosegâ jugoslavenskih antipraznika. Prva je metoda izravna, brutalna konfrontacija i pokušaji zabrane, što je očito iz spomenute okružnice, ili pak organizacija antipraznika antipraznicima. Protagonisti su ovdje povijesni revizionisti ili antijugoslavenski nacionalisti koji ponekad djeluju kroz državne institucije, a ponekad kao civilno-društvena inicijativa. Drugi je način znatno rafiniraniji: nostalgični sentimentalizam koji se veže uz te dane donosi gorko-slatko i pasivno prisjećanje na *ona vremena* koja su nepovratno prošla.⁵¹ Značenje antipraznika svedeno je na puki eskapizam od tvrde sadašnjosti, ali ne kao dokaz postojanja nekadašnje alternative kapitalizmu i nacionalizmu.

Treći je način, po mom mišljenju, najefikasniji: njihovo potrošačko i pop-kulturno "ukročivanje". Premda se čini da se slavljenje preživjelih jugoslavenskih praznika suprotstavlja vladajućoj ideologiji, ono je zapravo u određenoj mjeri potvrđuje. Tri su strategije pacifikacije. Prvi je komodifikacija, dakle "rasprodaja": praznici postaju nova tržišna prilika. Naročito je Dan mladosti u velikoj mjeri poniknuo u slovenski potrošački *mainstream* (turizam, zabave itd.). Druga je strategija ukročivanja trivijalizacija: o tim se praznicima i o bivšoj državi govori na razini čuđenja, egzotike i blage provokacije, ili je se "ponovno stvara" na način postmodernog ekscesa i travestije. Praznici su degradirani na razinu kurioziteta. Tih je dana moguće u medijima naći škakljive zapise u rubrikama kao što su *Zanimljivosti* ili (*Vjerovali ili ne*),⁵² reportaže o osobnjacima sakupljačima socijalističkih memorabilija ili jugonostalgicima uopće, ili čak, u poplavi raznih kulinarskih rubrika, o kulinarstvu *toga vremena*.⁵³ Treća je strategija već više puta spomenuta "uravnoteženost", odnosno "objektivnost" medija koji izjednačavanjem perspektiva grade položaj i ideologiju vlastite "neutralnosti". Manjak vlastitog mišljenja kompenziraju liberalističkom maksimumom "pluralizam pogleda" koji jedino, bez bilo kakve refleksije, konfrontira mišljenja, primjerice, antijugoslavena i projugoslavena, titofoba i titofila, zagovornika partizanske i domobranske istine, žrtve okupatorskog i poslijeratnog nasilja itd., na temelju kojih bi gledatelj zatim trebao "sam stvoriti mišljenje". Mediji time automatski sužavaju kompleksnu debatu na dvije krajnosti, *za / protiv*, a pritom ispuštaju/ignoriraju sve ostale aspekte, među kojima je, naravno, najvažnije kritično suočavanje s aktualnim stanjem.

S druge strane, na uskrsavanje tih preživjelih jugoslovenskih praznika treba gledati na način simboličkog kontrakulturnog i subpolitičkog otpora. Premda u ideološki i komercijalno kontaminiranom obliku, i premda se ponekad direktno ne nadovezuju na svoj izvor (umjesto

⁵¹ Vidi primjer članka "Od habita sestara Uršulinki do pionirskih crvenih marama i titovki"; *Delo*, Ljubljana, 25. 5. 2009., str. 10, ili "Sitne radosti naše mladosti", za značajnim podnaslovom "U bivšoj smo Jugoslaviji 25. svibnja slavili Dan mladosti, a mi smo se danas prisjetili stvari koje su obilježile naše odrastanje". <http://www.rtvsllo.si/zabava/zanimivosti/drobne-radosti-nase-mladosti/203724> (pristup 3. 7. 2012).

⁵² Kao primjer uzimam pisanje medija 25. svibnja 2009.: npr. neki privatni vlasnik ulice u Brezovici je želi preimenovati u Titovu (2009). http://www.mladina.si/80863/25-05-2009-zasebna-titova-ulica-na-brezovici/?utm_source=dnevnik%2F25%2D05%2D2009%2Dzasebna%5Ftitova%5Fulica%5Fna%5Fbrezovici%5F%2Fandutm_medium=webandutm_campaign=oldLink, protivitanje o tome je li Jovanka Broz bila *žrtva ili urotnica*? <http://24ur.com/novice/svet/preverjeno-jovanka-broz-zrtev-ali-zarotnica.html>, ili "Titova udovica za Politiku prekinula šutnju" (*Delo*, Ljubljana, 25. svibnja 2009., str. 20), i naravno "Titov novac je i slovenski" <http://24ur.com/novice/slovenija/titov-denar-tudi-slovenski.html> (pristup 9. srpnja 2012.).

⁵³ Recenzije knjige receptata JNA i Titovih najdražih jela objavljene su na Dan republike, obje sa simptomatičnim naslovom: "Prosto kao pasulj" (*Delo*, Kult, 2. prosinca 2012, str. 37) i "Tajne Titove kuhinje" (*Žurnal*, 30. studenoga 2005., str. 43).

Titov rođendan slavi se samo Dan mladosti), “zna se” o kakvom je “danu” riječ, premda to nije jasno izrečeno. Ako se u konačnoj interpretaciji možda učini da su sadržajno već potpuno ispražnjeni, potrebno se sjetiti njihove biti: da su to zapravo praznici nekadašnje višenacionalne države sa socijalističkom ideologijom u sadašnjoj nacionalnoj državi neoliberalne ideologije. Veći simbolički antagonizam gotovo da ne mogu zamisliti.

Bez obzira na to priznaju li to organizatori i sudionici tih slavlja ili ne, ti praznici nose i opozicijske ideološke konotacije. No, za razliku od službenih, dekretiranih, državnih ili vjerskih praznika, jugoslavenski se antipraznici ne naslanjaju na institucionalne subjekte moći u suvremenom slovenskom društvu. Oni nisu orkestrirani niti međusobno usklađeni – osim u paranoičnim teorijama zavjere dežurnih antikomunista i antijugoslavena, zapravo nitko ne stoji iza njih. Uglavnom nastaju po principu “odozdo prema gore”. To dokazuje ranije obrađena širina njihovih naracija, mediji u kojima se slave, raznolikost priredbi i dob te namjere njihovih štovatelja, koji nadaleko nadmašuju neke zasad suzdržane slučajeve stranačko-političke instrumentalizacije tih praznika.

Institucionalizirana “lijeva”⁵⁴ politika (stranaka Pozitivna Slovenija i Socijaldemokrati, Savez boraca, Savez slobodnih sindikata Slovenije), naime, povremeno i iz populističkih razloga oprezno koketira s referencama na jugoslavenska i socijalistička vremena, koja su i dalje u dobrom sjećanju kod velikog dijela Slovenaca, ali te stranke nisu među inicijatorima ili organizatorima proslava. Unatoč mogućim implicitnim simpatijama prema njima, one se službeno ne angažiraju u tim proslavama (osim pojedinih njihovih mladih članova). Jugoslavenski/socijalistički/partizanski “kontra” postojećem stanju (i u ovom slučaju antipraznike) krišom se koriste, u prvom redu, u dnevno-političkim konfrontacijama s desničarskim strankama i institucijama.

Ukratko, smatram da odavanje počasti bivšoj državi i njezinom vođi u velikoj mjeri nastaje i po “anti”-principu. Osim već spomenutih pop-kulturnih, potrošačkih i stranačko-političkih pragmatičkih i instrumentalnih pojašnjenja, može ih se razumjeti i kao kontrakulturne i subpolitičke geste – koje nastaju *ad hoc*, kao reakcija, disperzno, stihijski, odozdo prema gore – u suprotnosti s domovinskim i neoliberalnim diskursom, institucijama i vođama. Njihove štovatelje umjesto “ontološke” (generacijske, usko ideološke, etničke) povezuje “negativni identitet”, zajednička opozicija, koja, doduše, ostaje na simboličkoj razini. U pravilu se ta slavlja ili obilježavanja koriste za oštre kritike aktualnog stanja, čak i kroz naglašavanje pozitivnih aspekata jugoslavenskih vremena (socijalna sigurnost, zdravstvena zaštita, antifašizam, tolerancija i solidarnost, antinacionalizam). Kritike idu i na račun novog prazničkog kalendara.⁵⁵ U svakom slučaju, to puko suprotstavljanje nije dovoljno za bilo kakvu političku emancipaciju ili čak mobilizaciju – sve ostaje samo na simboličkoj razini. Štoviše, možda je čak i više blokira nego potiče, jer kritiku ograničava na povijesni antagonizam socijalističke/multinacionalne Jugoslavije i neoliberalne/jednonacionalne Slovenije, bez da otvara put novom, aktualnijem promišljanju alternative i otpora. U svakom slučaju, već samo postojanje i proširenost jugoslavenskih antipraznika u modernoj Sloveniji, znači da vladajući antijugoslavenski i antisocijalistički ideološki diskursi koji traju već gotovo četvrt stoljeća nisu bili sposobni doseći hegemonijsku pobjedu u slovenskom prazničkom kalendaru.

⁵⁴ “Ljeva” naravno uvjetno, jer sam uvjeren da je u posthladnoratovskom razdoblju, a posebno u kontekstu postsocijalističke tranzicije, besmisleno operirati starim, nekoć opravdanim kategorijama stranačke “ljevice” i “desnice”. Danas obje pristaju ne temeljne premise neoliberalne ideologije i *novog svjetskog poretka* te koriste desničarski ili ljevičarski dekor samo u taktične, populističke svrhe.

⁵⁵ Npr.: “Uskoro ćemo slaviti još samo katoličke praznike; umjesto osmog marta imamo Veliku Gospu, a nas ateiste nitko nije pitao, što s tim praznikom! i s druge strane Čini mi se da Dan mladosti sa svojom simbolikom ostaje živ bez masovne pompe. U mojoj mladosti nije bila samo pompa i stafeta, postojale su i kulturne priredbe kojih danas nema” (“S unukom u kolicima na tržnicu po ribe” – intervju s Živom Vidmar. *Delo*, Ljubljana, 25. svibnja 2012., str. 12.).

Umjesto zaključka

Spomenuta okružnica Ministarstva o tome da je Josip Broz Tito simbol totalitarnog režima i da je svako "veliĉanje komunistiĉkog totalitarnog režima protuustavno" u Sloveniji je, oĉekivano, dobila polarizirane odjeke. Mislim da je najpoznatiji onaj glavnog tajnika školskog sindikata koji je odgovorio ironijom:

Moram priznati da su nas raskrinkali jer smo za danas imali pripremljeno revolucionarno preuzimanje vlasti. Pripremali smo se dvije godine, ja za to doduše nisam znao, no to je sitnica. Na sebe preuzimam svu odgovornost te sam do kraja svog života spreman obavljati društveno-koristan rad.

Sličnu dozu oslobađajuće ironije moguće je naći u slučaju fotomontaža koje su kružile po različitim mailing-listama povodom Dana borca, 4. srpnja 2012. Na njima se nalaze danas najrazvikaniji slovenski antikomunisti i antijugoslaveni – neki bivši članovi Saveza komunista s uspješnim karijerama još u vrijeme Jugoslavije – odjeveni u partizanske uniforme, nose partizanske zastave i simbole, a glazbena im je pratnja *Hej tovariši* (Hej drugovi).⁵⁶ Vjerojatno je oslobađajući humor, koji koristi praznike staroga režima za kritiku postojećeg režima, trenutno najveći politički domet takvog diskursa. A moguće je i da postane prvi pravi korak gradnje alternative i otpora.

LITERATURA

- Attali, Jacques. 1992. *Povijest vremena*. Zagreb: August Cesarec.
- Durkheim, Emile. 1976. *The Elementary Forms of the Religious Life*. London: George Allen and Unwin Ltd.
- Eliade, Mircea. 1992. *Kozmos in zgodovina. Mit o večnem vraĉanju*. Ljubljana: Hieron, Nova revija.
- Kovaĉić, Anja i Mariša Bizjak. 2012. *Dan mladosti v luĉi televizijskega poroĉanja*. Istraživaĉki rad na predmetu Etniĉke studije i studije Balkana. Ljubljana: FDV.
- Kuljiĉ, Todor. 2012. *Kultura spominjanja. Teoretske razlage uporabe preteklosti*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Matošec, Milivoj. 1973. *Heroj Tito*. Zagreb, Ljubljana: Zagreb film, Orbital Progres.
- Nora, Pierre. 1996. "Between Memory and History". U *Realms of Memory. Conflicts and Divisions*. Nora Pierre, ur. New York: Columbia University Press, 1-20.
- Perger, Nina. 2011. *Glorifikacija socialistiĉnih vrednot in emancipatorni znaĉaj mitske in utopiĉne govornice skozi izbrane pravljice. Študija primera – Dan (re)publike*. Istraživaĉki rad na predmetu Politiĉke mitologije. Ljubljana: FDV.
- Saukko, Paula. 2003. *Doing Research in Cultural Studies. An Introduction to Classical and New Methodological Approaches*. London, New Delhi: Thousand Oaks, Sage.
- Škrbiĉ-Alempijević, Nevena i Kirsti Mathiesen Hjemdahl, ur. 2006. *O Titu kao mitu. Proslava Dana mladosti u Kumrovcu*. Zagreb: Filozofski fakultet FF press, Srednja Europa.
- Tuđman, Franjo. 1960. *Stvaranje socijalistiĉke Jugoslavije*. Zagreb: Naprijed.
- Velikonja, Mitja. 2008. *Titostalgija. Študija nostalgije po Josipu Brozu*. Ljubljana: MediaWatch, Mirovni inštitut.
- Velikonja, Mitja. 2012. (u tisku). "Rock'n'Retro: Novi jugoslavizam u savremenoj slovenaĉkoj popularnoj muzici". U *Nebeska Jugoslavija. Interakcije političkih mitologija i pop-kulture*. Vjekoslav Perica i Mitja Velikonja, ur. Beograd: XX vek.
- Zerubavel, Eviatar. 2003a. *Time Maps. Collective Memory and the Social Shape of the Past*. Chicago, London: The University of Chicago Press.
- Zerubavel, Eviatar. 2003b. "Calendars and History. A Comparative Study of the Social Organization of National Memory". U *States of Memory*. J. K. Olick, ur. Durham, London: Duke University Press, 315-337.
- Zerubavel, Eviatar. 2004. "The Social Marking of the Past. Toward a Socio-Semiotics of Memory". U *The Cultural Turn (Matters of Culture)*. R. Friedland i J. Mohr, ur. Cambridge: Cambridge University Press, 184-193.

⁵⁶ Redom: Janša, Rupel, Bavĉar, Gorenak, Rode, Drobniĉ, Grims, Novakova, Tanko, Jerovšek, Oman, Jelincić, Virant, Irglova, Peterle, Šturm, Brezigarjeva, Cukjati, Matos, Uran ...

Yugoslovenia.

Celebration of Ex-Yugoslav Holidays in Contemporary Slovenia

Summary

The article discusses cultural dimensions and ideological context of the celebration of the most popular Yugoslav holidays in contemporary Slovenia: Youth Day, Republic Day and the anniversary of Tito's death. They represent kind of symbolic anti-holidays to the new holidays in Slovenian political calendar. The characteristics of those celebrations in cultural context are their diversity, new forms of celebration, the usage of new technologies, even the transfer to cyber space and their generational indeterminacy. In ideological context, they represent a hegemonic conflict: on one hand, their significance is neutralized by suppression, sentimentality, trivialization and commodification (i.e. incorporation into commercial and popular culture), while, on the other hand, they represent an alternative and an opposition to the governmental ideological discourses and political institutions.

Key words: holidays, ideology, collective memory, nostalgia, Yugoslavia, Tito